

МІСЦЕ ЗАГАЛЬНОКУЛЬТУРНОГО КОМПОНЕНТА В ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРИ

Основні принципи, зазначені в Законі України “Про освіту”, передбачають досягнення гуманістичного характеру процесу освіти, пріоритету загальнолюдських цінностей, життя та здоров’я особистості, вільного її розвитку. Суттєвою умовою становлення гуманістичного характеру освіти є особисте прийняття педагогами загальнолюдських цінностей, оволодіння широким контекстом розвитку культури [1, с. 5]. Виконання цієї умови потребує вирішення суперечності, яка зараз існує у вищій школі, – між орієнтацією на систему знань, умінь, навичок як основу підготовки та особистісним і професійним розвитком майбутнього фахівця – ерудованого, культурного спеціаліста. При вирішенні цієї проблеми виняткової актуальності набувають питання розвитку професійно значущих якостей педагога, його професійної культури. Соціальна й педагогічна значущість, недостатня розробленість проблеми формування професійної культури майбутніх філологів, необхідність пошуку нових підходів до її вирішення з огляду на загальну культуру визначили вибір теми статті. Становленню професійної культури майбутніх учителів і ролі загальної культури учасників освітнього процесу на сучасному етапі присвятили свої праці такі науковці, як: А. Арнольд, С. Архангельський, І. Бех, Є. Бондаревська, В. Гриньова, Н. Гузій, Б. Єрасов, Н. Злобін, Е. Клементьев, Л. Коган, Н. Крилова, Н. Кузьміна, К. Литвинова, Є. Маркарян, В. Межуєв, В. Мілерян, С. Пашенко, В. Правоторов, Ю. Резник, В. Сагада, В. Семиченко, С. Сисоєва, В. Сластьонін, Н. Шеховська, С. Щербакова та ін. Враховуючи сучасні дослідження в галузі культурології та професійної освіти й узагальнюючи ідеї класиків педагогіки про розвиток особистості вчителя, можна виділити такі структурні складові професійної культури вчителя:

- духовна (світоглядна, чуттєво-емоційна, моральна) культура вчителя;
- система професійно значущих знань;
- система професійних умінь і навичок;
- здатність до творчої праці; професійно значущі види особистісної культури (комунікативна, мовна, розумової праці, дослідницька, екологічна, фізична);
- активна життєва позиція, потреба в самовдосконаленні.

Виходячи з вищесказаного, професійна культура вчителя інтерпретується як процес інтеріоризації суспільних педагогічних цінностей в особистісні. Професійна культура відображає світогляд учителя, елементи його загальної культури – розумової, моральної, політичної, естетичної, трудової.

Мета статті – визначити місце загальнокультурного компонента в освітній діяльності, його вплив на розвиток професійної культури майбутнього вчителя іноземної мови.

Слово “культура” має широкий семантичний спектр. За свідченнями істориків, уперше термін *cultura* в значенні змін у природі під впливом людини зустрічається в одному з творів давньоримського оратора Цицерона (45 ст. до н.е.) [3, с. 5]. Значення самого слова “культура”, яке в перекладі з латини означало “обробіток, розвиток, виховання, освіта, шанування” [6, с. 386], з плином часу стало значно ширшим. Багато мислителів і великих учителів людства протягом сторіч розглядали особливий змістовий світ, універсальний спосіб як самореалізації особистості через усвідомлення смислу життя, так і згуртування цих особистостей у різні суспільства через пошук смислу буття в цілому. Так, у XVII ст. термін “культура” як сукупний результат продуктивної діяльності людей набуває статусу самостійної наукової категорії. Виокремлюються поняття матеріальної, до якої належить сукупність матеріальних благ та різноманітних засобів їх виробництва, і духовної культури, яка включає особистісні й загальнолюдські духовні цінності та до структури якої традиційно належать інтелектуальні (наука, освіта), естетичні (мистецтво й література), етичні (мораль), соціальні (мова, побут, звичаї, право, політика), релігійні елементи. Матеріальна та духовна культура тісно взаємопов’язані: матеріальна культура завжди є втіленням ідей, знань і завдань людини, які, у свою чергу, залежать від матеріальної, виробничої сфери її життя. Розглядаючи культуру як спосіб організації й історичного розвитку людської життєдіяльності, можна виділити такі її складові:

- сукупність досягнень в економічній, суспільній і духовній сферах життя;
- освіченість, начитаність, чемність, гуманізм;
- специфічний спосіб організації й розвитку людської життєдіяльності, представленої в продуктах матеріальної та духовної праці, у системі соціальних норм і закладів, у матеріальних і духовних цінностях, у сукупності ставлень людей до природи, між собою та до самих себе;
- рівень розвитку якоїсь галузі фізичної або розумової діяльності;
- облагороджування людиною природи;
- сукупність способів і прийомів людської діяльності (як матеріальної, так і духовної), об’єктивованих у предметних, матеріальних носіях і таких, що передаються наступним поколінням [7, с. 215].

У великому тлумачному словнику сучасної української мови подано таке визначення: культура – це сукупність матеріальних і духовних цінностей, створених людством протягом його історії [1, с. 472]. Культура як суспільний феномен відіграє величезну роль у способі життя як усього суспільства, так і окремої особистості, впливаючи на розвиток людської цивілізації. Рівень культури особистості багато в чому визначає її подальшу долю. Розвиток особистості, як і всього людства, неможливі без засвоєння культурних надбань минулого. Саме тому ознайомлення із загальнолюдськими культурними цінностями, формування особистісної культури є пріоритетним завданням освітніх закладів. У культурології освіта розглядається як складний культурний процес полісистемної передачі нормативно-

ціннісного і творчого досвіду, створення умов для культурних форм самовизначення, саморозвитку й самореалізації особистості [4, с. 70].

Аналіз сучасного стану справ в освітній сфері свідчить, що на рубежі тисячоліть у ході соціокультурної трансформації в Україні, переходу до демократичної моделі управління та ринкової економіки, появи нових суспільних реалій загострились суперечності в освітній діяльності. Вони зумовлені тим, що освіта, спираючись на сталу консервативну культуру, деякий час за інерцією йшла традиційним шляхом, відтворюючи стару картину світу. Після остаточної перемоги нового типу культури в принципових сферах людської життєдіяльності освітній процес має зазнати змін та оновлення відповідно до змін в аксіологічній та наукових парадигмах сучасної епохи. Більшість науковців з огляду на це вбачають вихід із цієї суперечності шляхом вирішення низки проблем:

- постановка нових цілей освіти – перехід від нагромадження інформації до навчання творчо оперувати цією інформацією;
- упровадження нових технологій навчання;
- оновлення складу, змісту предметів та їх послідовності відповідно до сучасних реалій [5, с. 347].

Впроваджуючи зміни в освітній процес, особливу увагу слід звертати на специфіку навчальних дисциплін, фахівців з яких готують у вищих навчальних закладах. У цій статті розглянемо вплив загальнокультурного компонента на формування професійних якостей майбутніх учителів іноземної мови. Оскільки іноземна мова є засобом міжкультурного спілкування, професійно важливі якості й характеристики вчителя іноземних мов мають суттєвий вплив на процес інтеграції нашого суспільства у світовий культурний простір. Фахова підготовка майбутнього спеціаліста повинна забезпечити сприятливі можливості для переходу від монокультурного до міжкультурного спілкування.

З огляду на досягнення провідних науковців у галузях педагогіки та психології, розглянемо підготовку майбутнього вчителя іноземної мови до професійно-педагогічної діяльності з огляду на ступінь впливу компонентів особистості на цей процес. Виділимо три сфери особистості:

1. Потребнісно-мотиваційну. Вона включає потреби, установки, ціннісні орієнтири, мотиви тощо.

2. Операційно-діяльнісну. До цієї сфери належать знання, уміння, навички.

3. Рефлексивну. Будь-яка діяльність неможлива без рефлексії. Людина обов'язково повинна оцінювати свою діяльність.

Розглянемо докладніше, який вплив має культурологічний компонент на формування сфер особистості майбутнього вчителя іноземної мови.

Потребнісно-мотиваційна сфера. У підготовці педагога ця сфера виступає найголовнішою, оскільки саме мотивація “запускає” будь-який процес, тоді як дві інші сфери тільки зумовлюють вибір. Мотивація може бути внутрішньою та зовнішньою. До зовнішньої мотивації студентів, що

вивчають іноземну мову, можна віднести бажання оволодіння цією дисципліною з метою переїзду за кордон, зайняття престижної та високооплачуваної посади, інші кар'єрні уподобання. Внутрішню мотивацію майбутнього вчителя іноземної мови зумовлює бажання займатися педагогічною діяльністю, працювати в школі, любов до дітей, прагнення навчати їх, захоплення іноземними мовами, прагнення передати свій досвід наступним поколінням. Саме в цій сфері рівень загальної культури майбутнього фахівця відіграє провідну роль. Активна участь особистості в усіх сферах життя, прояв розуму, почуттів, волі, творчості, чуйність, здатність співпереживати – якості, притаманні культурній людині, зумовлюють мотивацію, яка в подальшому приведе до успішного оволодіння професією.

Операційно-діяльнісна сфера. Всі вміння й навички формуються в процесі діяльності. Будь-яка професійно спрямована діяльність вимагає наявності необхідного обсягу знань. Знання, когнітивна сфера відіграє в цьому процесі провідну роль. Як уже було зазначено, освіченість і високий рівень розумової діяльності є складовою загальної культури особистості. Обсяг знань з розвитком культури зростає. Оскільки предмет “Іноземна мова” є своєрідним містком між представниками різних народів, фахівець з цієї дисципліни, крім відчуття мови, досконалого володіння мовленнєвим матеріалом, має бути обізнаним з культурними реаліями та традиціями країни, мова якої вивчається. Набуті вміння та сформовані навички, професійна компетентність майбутнього вчителя іноземної мови також тісно пов'язані з когнітивною сферою та загальною культурою. Тому розробка й використання методик, які б враховували вплив загальнокультурного компонента, значною мірою сприятимуть підвищенню професійного рівня фахівця.

Рефлексивна сфера. Самореалізація є надзвичайно важливою в житті людини, вона потребує напруженої та продуктивної роботи над собою. Рефлексивна сфера особистості відображає розуміння особистістю свого місця в житті, оцінки нею результативності та ефективності здійснених вчинків. Адекватна самооцінка виступає чинником виправлення допущених помилок і стимулом для подальшої діяльності. Проблеми в будь-якій діяльності, зокрема в педагогічній, виникають у разі неадекватної самооцінки, яка може бути завищеною або заниженою. Від рівня культури залежить, наскільки адекватною буде самооцінка, оскільки вміння людини самостійно й об'єктивно оцінювати навколишній світ, вміння орієнтуватися в ньому й аналізувати його, відносять до рис, притаманних висококультурній особистості.

Висновки. Суттєвою умовою становлення гуманістичного характеру освіти є особисте прийняття педагогами загальнолюдських цінностей, оволодіння широким контекстом розвитку культури. Успішне формування професійної культури майбутнього вчителя іноземної мови неможливе без наявності в нього достатнього рівня загальної культури. Високий культурний рівень учителя забезпечує ефективність навчального процесу сприяє досягненню освітніх цілей.

Література

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел]. – К. ; Ірпінь : Перун, 2004. – 1440 с.
2. Державна національна програма “Освіта” – Україна ХХІ століття. – К. : Райдуга, 1994.
3. Історія світової та української культури : підручник для вищ. закл. освіти / [В.А. Греченко, І.В. Чорний, В.А. Кушнерук, В.А. Режко]. – К. : Література ЛТД, 2010. – 480 с.
4. Крылова Н.Б. Культурология образования / Н.Б. Крылова. – М. : Народное образование, 2000. – 272 с.
5. Матвеева Л.Л. Культурология: курс лекцій : навч. посіб. / Л.Л. Матвеева. – К. : Либідь, 2005. – 512 с.
6. Філософський словник соціальних термінів. – 3-тє вид., доп. – Х. : Р.И.Ф., 2005. – 672 с.
7. Хорунженко К.М. Культурология: Структурно-логические схемы / К.М. Хорунженко. – М. : ВЛАДОС-ПРЕСС, 2003. – 336 с.

ТРОФІМУК К.В.

КОМУНІКАТИВНА СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННОЇ СПРАВИ

В умовах становлення соціально-економічних змін в Україні значно зросла роль готелів та підвищились вимоги до їх ефективності в роботі. Управління готельно-ресторанним комплексом в останнє десятиліття зазнало значних змін, що пов'язано з виникненням закладів нових форм власності, розвитком ринкових відносин та процесами євроінтеграції.

Тому теоретичні наукові та професійні фахові знання педагогів при підготовці майбутніх фахівців з готельно-ресторанної справи мають бути спрямовані на формування професійної компетенції студентів. Адже, як вважає А.Д. Чудновський, динаміка соціально-економічних процесів розвитку готельної індустрії радикально актуалізує проблему професійної підготовки кваліфікованих фахівців з готельно-курортної справи, що здатні до активної життєдіяльності в умовах, які постійно змінюються, – швидко приймати правильне рішення [6, с. 3]. На думку І.А. Гурняка, компетентністний підхід дозволяє вирішити одну з основних проблем освіти, яка полягає в узгодженні вимог, які ставить перед освітою суспільство, та інтересів окремої особистості. За умов компетентнісного підходу потреби суспільства в освічених кваліфікованих компетентних фахівцях пов'язуються з інтересами кожного випускника, який вступає в самостійне життя підготовленим, здатним самостійно вирішувати проблеми та приймати на себе відповідальність за власні рішення [1, с. 47].

Різні проблемні аспекти компетентності досліджували вітчизняні та зарубіжні вчені: М.П. Валильєва, І.А. Гурняк, В.І. Лозова, А.К. Маркова, С.О. Сисоєва та ін.